

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „PARAPIJOS RAIDA: PASAULIETINIŲ IR DVASINIŲ STRUKTŪRŲ SĄVEIKOS“

Renata Rachmanovaitė
Klaipėdos universitetas

248

Parapiją galima apibrėžti kaip krikščionių tikinčiųjų bendruomenę, besivienijančią aplink konkrečius maldos namus ir savo ganytoją. Ne visada parapijos suvokimas buvo toks, koks dabar: vėlyvosios antikos laikais parapiją sudarė tikinčiųjų bendruomenė, kurią aptarnavo iš tos pačios bendruomenės išrinkti diakonai, ir vyskupo skirti dvasininkai. Ilgainiui viduramžių epochoje parapija įgijo ne tik konkrečios bendruomenės, bet ir teritorijos, kurioje gyvena tikintieji, priskirti prie konkrečios bažnyčios, prasmę. Tokios parapijos dvasininkus skirdavo vyskupas, pasitaręs su parapijos fundatoriais ir koltoriais, o neretai būtent jų žodis nulemdavo vieno ar kito dvasininko skyrimą. Viduramžiais į turtingas parapijas buvo žiūrima kaip į tam tikrą beneficiją, gaunamas pajamas, o tai lėmė parapijos klebono prestižo augimą. Pagaliau Bažnyčiai sutelkiant dėmesį į parapijiečių socialinį bei kultūrinį gyvenimą ir gerovę, parapijos bendruomenės narių tarpusavio santykiai darėsi vis sudėtingesni. Nėra abejonių, kad krikščionių parapijos išgyveno ilgą – dviejų tūkstantmečių – istoriją. Taip pat akivaizdu, kad parapijos tebėra krikščionių bendruomenių gyvenimo ląstelės, kurios integraliai įsilieja į visuomenę, nepriklausomai nuo žmonių socialinės-turtinės poliarizacijos, išsilavinimo ar užimamos padėties.

Lietuvoje pirmosios parapijos pradėtos steigti po Lietuvos valdovo Vladislovo Jogailos krikšto Krokuvėje 1386 m. Po metų buvo įsteigtos pirmosios septynios parapijos. Nors pats skaičius septyni, pateiktas Jano Długoszo „Analuose“, yra labai simbolinis, ypač atsižvelgiant į Jogailos vykdytą lietuvių konversijos akciją, akivaizdu, kad pirmosios parapijos atsirado Jogailos domeninėse valdose. Netrukus parapijas pradėjo steigti lietuvių diduomenė ir vyskupai. Nors parapijų istorija Lietuvoje yra tyrinėjama jau ne pirmi metai, pasirodė ir apibendrinančių darbų¹, tačiau, atrodo, esama dar daug neatsakytų klausimų, apimančių parapijų, jų bendruomenių, parapijose veikusią organizacijų istoriją.

Prie parapijų istorijos tyrimų prisideda ir Klaipėdos universiteto mokslininkų organizuojamos mokslinės konferencijos: 2016 m. spalio 7 d. vyko mokslinė konferencija „Parapijos raida: pasaulietinių ir dvasinių struktūrų sąveikos“. Ši Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto bei Lietuvių katalikų mokslų akademijos Klaipėdos skyriaus surengta konferencija buvo dešimtoji iš ciklo „Krikšč-

¹ Plg. JUČAS, Mečislovas. *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.* Vilnius, 2007.

čionybės raidos kontekstai“. Pirmąją istorikas Vacys Vaivada inicijavo dar 2005 m. Klaipėdoje.

Kasmetinių konferencijų idėja buvo pritraukti kuo daugiau akademinės bendruomenės tyrėjų iš įvairių mokslo sričių. Tai leido į krikščionybės istoriją Lietuvoje pažiūrėti skirtingų disciplinų ir mokslinių interesų žmonėms, praturtinant tyrimus naujomis įžvalgomis ir duomenimis. Dėl šios priežasties pirmosios konferencijos vyko skirtinguose miestuose: 2006 m. konferencija vyko Plungėje, 2007 m. ji persikėlė į Gargždus, o nuo 2008 m. konferencijos rengiamos Klaipėdoje (2009 ir 2010 m. konferencijos nevyko). Organizatoriams nuo pat pirmųjų konferencijų pavyko išlaikyti tyrimų intensyvumą, o jau įvykusių konferencijų skaičius rodo, kad aktyvumas ir dėmesys krikščionybės istorijai Lietuvoje nemažėja. Gvildenamos temos kasmet įtraukia vis kitų disciplinų atstovus, o jų tyrimai leidžia plačiau suvokti kontekstą, kuriame plito krikščionybė Lietuvoje ir aplinkiniuose kraštuose. Taigi konferencijų ciklas tapo tarpdisciplininis, pasiitelkus ne tik istoriją, archeologiją, bet ir teologiją, etnologiją bei menotyra.

Ne išimtis buvo ir 2016 m. rudens konferencija. Pranešėjai iš Klaipėdos, Vilniaus, Kauno mokslo institucijų ir muziejų pristatė savus tyrimus apie parapines bendruomenes, o jų chronologija apėmė laikotarpį nuo viduramžių iki šių dienų. Sveikinimo kalbą konferencijoje pasakė Lietuvos katalikų mokslo akademijos Klaipėdos skyriaus pirmininkas mons. Arvydas Ramonas.

Pirmasis pranešimą „Prie parapinių bendruomenių ištakų baltų visuomenėje: *Cura animarum* kryžiaus žygių epochoje“ skaitė Marius Ščavinskas. Jame nagrinėta, kokia krikščionybė ir kokių socialinių sluoksnių žmonių buvo nešama į Baltijos rytinę pakrantę. Taip pat atskleista, kokios krikščioniškos misijos ir sielovada vyko Kryžiaus karo kontekste tarp krikščionių ir konvertitų. Pažymėta, kad XII a. buvo „sužmoginta“ Dievo idėja, tuo tikintįjį priartinant prie Dievo. Tada pats žmogus siekė būti išganytas. Taip pat pažymėta, kad dvasininkai į rytinį Baltijos jūros regioną ėjo kartu su pirkliais ir kariais. Kryžininkai į minėtą teritoriją atnešė ne tik militarinę Dievo idėją, bet ir feodalinio gyvenimo struktūras. Taip suformuotas „kovojančios Bažnyčios“ įvaizdis, nors ir šv. Augustinas kvietęs kovoti su kitatikiais ne fiziniais, o dvasiniais ginklais. M. Ščavinsko pranešimas atskleidė, kokias naujoves bandė įnešti kryžiaus žygių dalyviai į Baltijos regioną ir kuo jie pateisino savo dvasinius-militarinius užmojus naujose teritorijose.

Vacys Vaivada tęsė konferenciją pranešimu „Vyskupo vaidmuo Žemaičių vyskupijos bažnyčių tinklo plėtroje XV a. pab. – XVI a. pr.“. Jis pristatė, kokie struktūriniai pokyčiai lėmė, kad XV a. 8–9-uosiu dešimtmečiais įsitvirtino krikščioniški vardai tose Žemaitijos teritorijose, kur nebuvo bažnyčių ar parapijų. Pranešėjas siekė parodyti, kiek daug informacijos apie krikščionybės mastą ir tuometinių žmonių konfesiją galima gauti iš metrikose surašytų vardų. Taip pat paaiškėjo, kad per XV a. nė vienas Žemaitijos

vyskupas nefundavo jokios bažnyčios, bet stiprino ankstesnes valdovo funkcijas. Nepaisant to, kaip aiškėja iš pranešimo, krikščioniški vardai tarp bajorijos ir valstietijos pradėjo dominuoti apie XV a. pabaigą. Tai verčia naujai permąstyti bažnyčių tinklo plėtros Žemaitijoje istoriją ir šios plėtros ryšį su gilesniu krikščionybės įsitvirtinimu visuomenėje.

Palangos gintaro muziejaus bendradarbė Sigita Bagužaitė-Talačkienė pranešime „Gintaras, kultūrinės transformacijos ir tęstinumas Vokiečių ordino užimtoje Baltijos pajūrio teritorijose“ kalbėjo apie gintaro rinkimą ir jo naudojimą Vokiečių ordino valdose Prūsijoje. Buvo pristatyti gintaro naudojimo būdai ir intensyvumas pajūrio genčių – prūsų ir kuršių – teritorijose. Paminėta, kad Vokiečių ordino užimtoje Prūsijoje gintaras buvo tiek kasamas, tiek ir renkamas. Ypač aktyviai gintaras pradėtas kasti ir rinkti paskelbus gintaro rinkimo prieveolę, kai Prūsijoje įsitvirtinęs Vokiečių ordinas monopolizavo visą gintaro gavybą. Prūsijoje gintaras laikytas Dievo dovana žmonėms. Iš pranešimo paaiškėjo, kad pagonybės laikais galbūt simbolinę reikšmę turėjęs gintaras buvo „panaudotas“ arba pritaikytas naujai plintančiai religijai – krikščionybei. Šaltiniuose fiksuota, kad jau 1302–1310 m. Briugėje ir Liubeke kurtos gintaro gildijos ir jose gaminta prabangi to meto prekė – gintariniai maldos karoliai, vadinti „pater noster“. Taip pat prelegentė konstatavo, kad gintaras naudotas gaminant ne tik liturginius daiktus – viduramžių medikai gintarą naudojo ir kaip medicinos priemonę.

Lietuvos jūrų muziejaus istorikas muziejininkas Dainius Elertas konferencijos dalyvių dėmesį nuo Vokiečių ordino valdų Prūsijoje perkėlė į Livoniją. Pranešime „Gruobinės fogtijos bendruomenės įtraukimas į Prūsijos bažnyčią 1560 m. bažnytinės vizitacijos duomenimis“ koncentruotasi į mažai tyrinėtą XVI a. vidurio ir antrosios pusės Gruobinės fogtijos istoriją, kai ši valda buvo perleista pasaulietinei protestantiškajai Prūsijos kunigaikštystei. Gruobinės fogtiją (dabartinė Latvijos vakarinė dalis netoli Liepojos) gavęs kunigaikštis Albrechtas, norėdamas sužinoti naujų valdų turtinę padėtį, įsakė atlikti fogtiją sudariusių parapijų vizitaciją. Iš jos matoma XVI a. bažnyčių būklė, jų valdytojų aprūpinimas ir bendruomenių religinis gyvenimas. Pateikta medžiaga ateityje gali leisti ieškoti analogijų su kitomis Prūsijos kunigaikščio valdomis. Kartu prelegentas pristatė plačią panoramą apie to meto susisiekimo tinklą, kurį galima atsekti iš vizitacijoje ir kituose dokumentuose pateiktos informacijos.

Istorikas Arūnas Baublys pranešime „Lietuvos evangelikų reformatų bažnytinės struktūros XIX a. iššūkių akivaizdoje“ atskleidė Kalvinistų bažnyčios būklę nuo Abiejų Tautų Respublikos padalijimų iki XIX a. sukilimų, kai buvo griežtinamos visos ne Stačiatikių bažnyčiai priklausiusios konfesijos. Čia atskleista, kiek kokių valdžios politikos padarinių teko visoms „nepriimtinioms“ konfesijoms buvusioje Abiejų Tautų Respublikoje ir su kokiais problemomis šios konfesijos (ypač evangelikų reformatų) susidūrė.

Kun. Saulius Bytautas, OFM (Kauno šv. Jurgio Kankinio konventas) pranešime „Žvilgsnis į Šv. Jurgio Kankinio konvento XXI a. pradžios aktualijas“ konferencijos dalyvius supažindino su XV–XVI a. Kauno šv. Jurgio Kankinio konvento (bernardinų vienuolyno) atstatymo darbais ir aptarė tikinčiųjų bendruomenės formavimosi tendencijas, šią Kauno šventovę gražinus tikintiesiems.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė Gražina Kadžytė pranešimu „Kunigo kultūrininko veikimas dvasinėje ir pasaulietinėje parapijos erdvėje“ pristatė kun. Stepono Galvydžio sielovadinę ir pasaulietinę veiklą Traupio parapijoje sovietmečiu. Žinoma, tuometinė valdžia trukdė plėstis parapijų bendruomenėms. Nepaisant to, kun. S. Galvydis sugebėjo aplink save suburti stiprią bendruomenę ir išsaugoti dalies tikinčiųjų prieraišumą Katalikų bažnyčiai sunkiais okupacijos metais.

Konferencijoje tyrėjų pristatytos temos tebėra aktualios ir plėtotinos ateityje. Ilgametė konferencijų tradicija rodo, kad konferencijų temos ir pranešimai skatina domėtis ir tyrinėti krikščionybės raidą Lietuvoje ir į ją pažvelgti iš skirtingų laikotarpių, skirtingų pažinimo priėgų ir net skirtingų laiko pozicijų. Juolab kad jau yra susiformavęs sistemingai šia tema dirbančių tyrėjų būrys.